

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 17.05.1968, sp. zn. 4 Cz 41/68, ECLI:CZ:NS:1968:4.CZ.41.1968.1

Číslo: 88/1968

Právní věta: Uplatnění sankcie zakotvené v ustanoveních § 457 ods. 2, 3 o. z. přichází do úvahy jen za předpokladu, že účastníci uzavřeli zmluvu s úmyslem porušit zákon. Naplnění takto vymezené subjektivní stránky tohto protiprávního úkonu nie je možné, pravda, vidieť už v tom, že uzavretá zmluva je neplatná, alebo v tom, že neznalosť zákona či iných právnych predpisov, ktoré boli účastníkmi porušené, neospravedlňuje; úmysel jedného alebo viacerých účastníkov porušit zákon musí byť spoľahlivo preukázaný. Návrh na určenie, či tu právny vzťah alebo právo je či nie je, má v podstate preventívnu povahu a nie je opodstatnený tam, kde je dané právo domáhať sa priamo plnenia. Preto nie je predpokladom uplatnenia návrhu prokurátora v zmysle § 457 ods. 2, 3 o. z. súčasné uplatnenie nároku na určenie, že zmluva, z ktorej celé plnenie alebo časť má byť podľa návrhu prokurátora prehlásená súdom za pripadajúce štátu, je neplatná.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 17.05.1968

Spisová značka: 4 Cz 41/68

Číslo rozhodnutí: 88

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Rozhodnutí

Hesla: Neoprávněný majetkový prospěch, Žaloba určovací

Předpisy: 99/1963 Sb. § 80 40/1964 Sb. § 39

§ 399

§ 457

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 88/1968 sb. rozh.

Uplatnění sankcie zakotvené v ustanoveních § 457 ods. 2, 3 o. z. přichází do úvahy jen za předpokladu, že účastníci uzavřeli zmluvu s úmyslem porušit zákon. Naplnění takto vymezené subjektivní stránky tohto protiprávního úkonu nie je možné, pravda, vidieť už v tom, že uzavretá zmluva je neplatná, alebo v tom, že neznalosť zákona či iných právnych predpisov, ktoré boli účastníkmi porušené, neospravedlňuje; úmysel jedného alebo viacerých účastníkov porušit zákon musí byť spoľahlivo preukázaný.

Návrh na určenie, či tu právny vzťah alebo právo je či nie je, má v podstate preventívnu povahu a nie je opodstatnený tam, kde je dané právo domáhať sa priamo plnenia. Preto nie je predpokladom

uplatnenia návrhu prokurátora v zmysle § 457 ods. 2, 3 o. z. súčasné uplatnenie nároku na určenie, že zmluva, z ktorej celé plnenie alebo časť má byť podľa návrhu prokurátora prehlásená súdom za pripadajúce štátu, je neplatná.

(Rozhodnutie Najvyššieho súdu zo 17. 5. 1968, [4 Cz 41/68.](#))

Okresný prokurátor v Nitre podal návrh, aby súd rozhodol, že suma 15 220 Kčs uhradená D. S. pre M. H. na základe neplatnej kúpnej zmluvy z 3. 7. 1964 o kúpe osobného automobilu zn. Škoda-Octavia za 48 000 Kčs, uzavretej medzi kupujúcim D. S. s predávajúcimi spoluvlastníkmi M. H. a M. K., pripadá štátu. Tento návrh bol odôvodnený tým, že M. H. a M. K. kúpili dňa 19. 3. 1963 v predajni tuzexu v B. automobil zn. Škoda-Octavia za 9000 tuzexových korún, predali ho však za necelý rok D. S. za 48 000 Kčs bez ohľadu na to, že maloobchodná cena tohto vozidla bola 39 500 Kčs a že podľa ustanovenia § 2 vyhl. č. 89/1960 Zb. bolo možné také vozidlo predať len po odpočítaní zrážky za znehodnotenie, a to najmenej vo výške 20 z maloobchodnej ceny.

Žalovaní namietali, že M. H. žila dlhé roky v Kanade, vrátila sa do ČSSR až v roku 1962, nevedela, aké sú stanovené ceny osobných automobilov, a že teda vedome predávané vozidlo nepredražovala. Nadto zdôrazňovali, že vozidlo nebolo opotrebené (vzhľadom k malému počtu najazdených km), že M. K. kupoval síce vozidlo spoločne s M. H., avšak na kúpnu cenu jej dal 10 000 Kčs, nejaký čas s vozidlom jazdil a potom ho M. H. vrátil a žiadal peniaze späť.

Okresný súd v Nitre rozhodol po vypočutí účastníkov konania, po vyžiadaní si správy podniku Tuzex a pobočky Štátnej banky a po vypočutí svedka M. K., pracovníka dopravného inšpektorátu, rozsudkom z 27. 2. 1967 tak, že uložil žalovanej M. H. zaplatiť čs. štátu - ONV v Nitre 2180 Kčs s 3 úrokmi od právoplatnosti rozsudku; inak žalobu zamietol. Uvedenú sumu vypočítal súd prvého stupňa tak, že za osobný automobil zaplatili M. H. a M. K. 9000 tuzexových korún, teda - keď podľa názoru súdu zodpovedá hodnota tuzexovej koruny hodnote 6,20 Kčs - 55 800 Kčs; od tejto sumy odpočítal súd prvého stupňa 20 a opotrebenie (11 160 Kčs) a do automobilu vložené investície (1190 Kčs). V odôvodnení svojho rozsudku súd prvého stupňa ďalej uviedol, že žalovaná M. H. nemôže mať viac práv ako občania ČSSR, aj keď je stále cudzou štátnou príslušníčkou, že žalovaný M. K. vystupoval pri predaji vozidla len formálne a že žalovaný D. S. kupoval vozidlo prvý raz, používa ho výlučne pre svoju rodinu a kúpnu cenu 48 000 Kčs uhradil žalovanej M. H. podľa dohody s ňou.

Na odvolanie okresného prokurátora v Nitre zmenil Krajský súd v Bratislave rozsudkom z 15. 6. 1967 rozsudok súdu prvého stupňa tak, že určil, že právny úkon žalovaných ohľadne kúpy osobného vozidla zn. Škoda-Octavia je neplatný, že plnenie na kúpnu cenu do výšky 15 220 Kčs prepadá v prospech štátu a že žalovaná M. H. je povinná zaplatiť túto sumu do 3 dní čs. štátu - ONV v Nitre. V odôvodnení svojho rozsudku krajský súd uviedol, že je treba vychádzať z maloobchodnej ceny automobilu a odpočítať zrážku na opotrebenie najmenej vo výške 20 ; poukazoval aj na to, že neznalosť zákona nikoho

neospravedlňuje a že podľa výpovede žalovaného D. S. a svedka A. H. sa snažil manžel žalovanej M. H., ktorý údajne jednal z jej poverenia, dosiahnuť od D. S. čo najvyššiu kúpnu cenu.

Najvyšší súd rozhodol o sťažnosti pre porušenie zákona podanej predsedom Najvyššieho súdu, že bol rozsudkami súdov oboch stupňov porušený zákon a tieto rozsudky zrušil.

Z odôvodnenia:

Podľa ustanovenia § 6 o. s. p. postupuje súd v súčinnosti so všetkými, ktorí sú zúčastnení konania, tak, aby bol čo najúčelnejšie zistený skutočný stav veci a aby ochrana práv bola rýchla a účinná. Tiež ustanovenie § 120 ods. 1 o. s. p. ukladá súdu dbať o to, aby skutočný stav veci bol zistený čo

najúplnejšie, a rozhodovať, ktoré z navrhovaných dôkazov je treba vykonať, prípadne vykonať aj iné dôkazy ako sú navrhované.

Podľa ustanovenia § 80 písm. c) o. s. p. možno návrhom na zahájenie konania uplatniť, aby bolo rozhodnuté o určení, či tu právny vzťah alebo právo je či nie je, ak je na tom naliehavý právny záujem.

Podľa ustanovenia § 39 o. z. je neplatný právny úkon, ktorý svojim obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza alebo sa prieči záujmom spoločnosti. Podľa ustanovenia § 399 ods. 2 o. z. nesmie dohodnutá cena kúpenej veci presahovať cenu stanovenú podľa cenových predpisov.

Konečne § 457 ods. 2 o. z. stanoví, že ak obidvaja účastníci uzavreli neplatnú zmluvu s úmyslom porušiť zákon, môže súd na návrh prokurátora vysloviť, že časť alebo celé plnenie pripadá štátu. Ak uzavrel takú zmluvu s týmto úmyslom len jeden z nich, je povinný vrátiť druhému účastníkovi všetko., čo od neho dostal; o tom, čo by malo byť vrátené jemu, môže súd na návrh prokurátora vysloviť, že pripadá z časti alebo celkom štátu (§ 457 ods. 3 o. z.).

V prejednávanom prípade nebol návrhom okresného prokurátora uplatňovaný výslovne návrh na určenie, že kúpna zmluva ohľadne osobného automobilu zn. Škoda-Octavia, uzavretá medzi žalovanými, je neplatná. Návrh na určenie, či tu právny vzťah alebo právo je či nie je, má v podstate preventívnu povahu a je zbytočný tam, kde je dané právo domáhať sa už plnenia. Preto nie je predpokladom uplatnenia návrhu prokurátora v zmysle § 457 ods. 2, 3 o. z. súčasné uplatnenie nároku na určenie, že zmluva, z ktorej celé plnenie alebo časť má byť podľa návrhu prokurátora prehlásené súdom za pripadajúce štátu, je neplatná. Otázkou neplatnosti takej zmluvy musí si súd vyriešiť ako súčasť skutkovej podstaty podľa § 457 ods. 2, 3 o. z., z ktorej potom pri rozhodovaní o pripadnutí plnenia štátu vychádza. Krajský súd teda pochybil, keď určil samostatným výrokom rozsudku, že je zmluva neplatná, a to tým skôr, že sa okresný prokurátor v návrhu na zahájenie konania takéhoto určovacieho výroku nedomáhal.

Ustanovenia § 457 ods. 2 a 3 o. z. upravujú pre prípad neplatnosti zmluvy ešte zvláštny následok takého vadného právneho úkonu. Možnosť uplatnenia sankcie, spočívajúcej vo vyslovení na návrh prokurátora, že časť plnenia alebo aj celé plnenie z neplatnej zmluvy pripadá štátu, dáva však zákon súdu nie u každého plnenia z neplatnej zmluvy, ale len vtedy, keď účastníci uzavreli zmluvu s úmyslom porušiť zákon; postihuje tu teda zákon len zámerné porušenie zákonného ustanovenia účastníkmi zmluvy. Naplnenie tohto zákonom presne vymedzeného znaku subjektívnej stránky protiprávneho úkonu nemožno vidieť len v tom, že uzavretá zmluva je neplatná, alebo v tom, že neznalosť zákona a iných právnych predpisov, ktoré boli účastníkmi porušené, neospravedlňuje; musí tu byť preukázaný úmysel jedného alebo viacerých účastníkov právneho úkonu porušiť zákon, hoci účastník (účastníci) o povinnosti ukladanej zákonom vedel (vedeli). V tomto smere však v prejednávanom prípade súdy nevykonali dostačujúce dokazovanie; nevypočuli účastníkov podrobne na túto otázku a nevykonali ďalšie dostupné dôkazy, ako napr. svedecký výsluch osôb, ktoré sa jednania o uzavretí zmluvy zúčastnili (napr. manžela žalovanej M. H.), prípadne osôb, s ktorými žalovaní M. H. a M. K. jednali o predaji vozidla ešte pred uzavretím kúpnej zmluvy s D. S.

Z obsahu rozsudkov súdov obidvoch stupňov v prejednávanom prípade vyplýva, aj keď to jednoznačne súdy (najmä súd druhého stupňa) neuvádzajú a bližšie nezdôvodňujú, že kúpnu zmluvu ohľadne predaja osobného automobilu, ktorá bola neplatná, pretože dohodnutá cena kúpenej veci presahovala cenu stanovenú cenovým predpisom (ustanovenie § 2 vyhl. č. 89/1960 Zb.), uzavrela s úmyslom porušiť zákon len žalovaná M. H. Ak súdy dospeli k záveru, že takto uzatváral zmluvu len jeden z účastníkov neplatnej zmluvy, potom, pravda, mohlo byť podľa § 457 ods. 3 o. z. vyslovené na návrh prokurátora, že štátu pripadá (celkom alebo z časti) len to, čo by malo byť vrátené práve tomuto účastníkovi neplatnej zmluvy. Každý z účastníkov je totiž povinný vrátiť druhému všetko, čo

dostal podľa neplatnej alebo zrušenej zmluvy (porov. § 457 ods. 1 o. z.). V prejednávacom prípade by, pravda, žalovanej M. H. malo byť v dôsledku neplatnosti zmluvy vrátené nie peňažné plnenie, ale ideálny spoluvlastnícky podiel k osobnému automobilu, ktorý odpredala (ako aj sama uvádza) zároveň s druhým spoluvlastníkom M. K., pokiaľ ním ešte v dobe predaja vozidla skutočne bol; nezodpovedal preto výrok o pripadnutí časti peňažitého plnenia štátu ani ustanoveniu § 457 ods. 3 o. z.

Tým, že súdy nevychádzali v prejednávacom prípade z náležite zisteného skutočného stavu veci a neujasnili si dostatočne dosah súvisiacich ustanovení občianskeho zákonníka a občianskeho súdneho poriadku, porušili zákon v ustanoveniach § 6, § 120 ods. 1, § 132 a § 153 ods. 1 o. s. p. (súd druhého stupňa aj v ustanoveniach § 211, 80 písm. c), § 220 ods. 1 a § 220 ods. 2 o. s. p.) v súvislosti s ustanoveniami § 457 ods. 2 a 3 o. z.